Qabul qilindi: 15-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 17-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 19-noyabr 2026-yil

ELEKTRON HUKUMAT XIZMATLARI SHAROITIDA FUQAROLARNING RAQAMLI HUQUQLARINI TA’MINLASH

Isog‘aliyev Shohbozjon Baxtiyorjon o‘g‘li
Toshkent davlat yuridik universiteti, magistratura bosqichi 1-kurs talabasi
ORCID: 0009-0004-9216-5108
E-mail: shisogaliyev@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada elektron davlat xizmatlaridan foydalanishda fuqarolarning raqamli huquqlarini ta’minlashning huquqiy asoslari o‘rganiladi. Normativ-huquqiy, qiyosiy-huquqiy va tizimli tahlil usullari asosida xizmatlardan teng foydalanish, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish hamda buzilgan huquqlarni tiklash kafolatlari baholanadi. Estoniyaning Data Tracker tizimi, Yevropa Ittifoqining GDPR qoidalari va Niderlandiyadagi SyRI ishi qiyosiy misollar sifatida tahlil qilinadi. Natijada ma’lumotlardan foydalanish shaffofligini oshirish, kiberhodisalarda fuqarolarni xabardor qilish va elektron qarorlar yuzasidan shikoyat mexanizmlarini takomillashtirish taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: elektron hukumat, raqamli huquqlar, elektron davlat xizmatlari, shaxsga doir ma’lumotlar, kiberxavfsizlik, raqamli tengsizlik, huquqiy himoya.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ПРАВ ГРАЖДАН В УСЛОВИЯХ ОКАЗАНИЯ УСЛУГ ЭЛЕКТРОННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА

Исогалиев Шохбозжон Бахтиёржон угли
Ташкентский государственный юридический университет, магистрант 1-го курса
ORCID: 0009-0004-9216-5108
Электронная почта: shisogaliyev@gmail.com

Аннотация: В статье исследуются правовые основы обеспечения цифровых прав граждан при получении электронных государственных услуг. На основе нормативно-правового, сравнительно-правового и системного анализа оцениваются

гарантии равного доступа к услугам, защиты персональных данных и восстановления нарушенных прав. В качестве сравнительных примеров рассматриваются эстонская система Data Tracker, положения GDPR Европейского союза и дело SyRI в Нидерландах. Предлагается повысить прозрачность использования данных, совершенствовать уведомление граждан о киберинцидентах и механизмы обжалования электронных решений.

Ключевые слова: электронное правительство, цифровые права, электронные государственные услуги, персональные данные, кибербезопасность, цифровое неравенство, правовая защита.

ENSURING CITIZENS’ DIGITAL RIGHTS IN THE PROVISION OF E-GOVERNMENT SERVICES

Isogaliev Shohbozjon Bakhtiyorjon ugli
Tashkent State University of Law, first-year master’s student
ORCID: 0009-0004-9216-5108
E-mail: shisogaliyev@gmail.com

Abstract: This article examines the legal framework for ensuring citizens’ digital rights when accessing electronic public services. Using legal, comparative legal and systemic analysis, it assesses guarantees of equal access, personal data protection and remedies for infringements. Estonia’s Data Tracker, the European Union’s GDPR provisions and the Dutch SyRI case serve as comparative examples. The article proposes improving the transparency of data use, citizen notification of cyber incidents and mechanisms for challenging electronic decisions.

Keywords: e-government, digital rights, electronic public services, personal data, cybersecurity, digital inequality, legal protection.

KIRISH

Davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalardan foydalanish davlat va fuqaro o‘rtasidagi munosabatlarni o‘zgartirmoqda. Elektron hukumat davlat xizmatlarini masofadan olish va idoralararo axborot almashinuvini tashkil etishning huquqiy hamda tashkiliy mexanizmi hisoblanadi.

O‘zbekistonda Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali (my.gov.uz) orqali arizalar yuborish, ma’lumotnomalar olish va ayrim ma’muriy tartib-taomillarni masofadan bajarish imkoniyati yaratilgan. BMTning 2024-yilgi Elektron hukumatni rivojlantirish indeksida O‘zbekiston 193 davlat orasida 63-o‘rinni egallagan[1].

Biroq elektron hukumat tizimining rivojlanishini faqat raqamlashtirilgan xizmatlar soni yoki xalqaro reytinglardagi o‘rin orqali baholash yetarli emas. Chunki davlat xizmatlarining elektron shaklga o‘tkazilishi fuqarolarning ushbu xizmatlardan amalda teng foydalanishini, shaxsiy ma’lumotlari xavfsizligini va huquqlari buzilgan taqdirda ularning tiklanishini avtomatik ravishda kafolatlamaydi. Aksincha, davlat axborot tizimlarining o‘zaro integratsiyalashuvi va katta hajmdagi ma’lumotlarning markazlashgan tarzda qayta ishlanishi yangi huquqiy xavflarni yuzaga keltirishi mumkin.

Tadqiqotning asosiy savoli: O‘zbekistonda elektron davlat xizmatlaridan foydalanishda fuqarolarning raqamli huquqlarini ta’minlashga oid huquqiy kafolatlar qanday shakllantirilgan va ularni amalga oshirishda qanday muammolar yuzaga kelishi mumkin?

Tadqiqotning maqsadi elektron hukumat xizmatlarida fuqarolarning raqamli huquqlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazani o‘rganish, uning afzalliklari va muammoli jihatlarini aniqlash, shuningdek xorijiy tajriba asosida milliy huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish imkoniyatlarini baholashdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot normativ-huquqiy hujjatlar, rasmiy axborot manbalari, xorijiy qonunchilik va sud amaliyotini o‘rganishga asoslangan. So‘rovnoma, intervyu yoki mustaqil statistik kuzatuv o‘tkazilmagan; empirik ma’lumotlar e’lon qilingan manbalar bilan chegaralangan.

Normativ-huquqiy tahlil orqali Konstitutsiya, «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi, «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi va «Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida»gi qonunlarda belgilangan huquqlar hamda davlat organlarining majburiyatlari o‘rganildi.

Ikkinchidan, qiyosiy-huquqiy tahlil metodi orqali O‘zbekiston qonunchiligidagi ayrim

[1] Elektron hukumat loyihalarini boshqarish markazi. «Elektron hukumat reytingi», BMTning 2024-yilgi EGDI ko‘rsatkichlari. https://dgov.uz/uz/ratings/detail/1/

mexanizmlar Estoniya va Yevropa Ittifoqi tajribasi bilan solishtirildi. Bunda Estoniyaning fuqaro shaxsiy ma’lumotlariga kim va qanday maqsadda murojaat qilganini kuzatish imkonini beruvchi Data Tracker tizimi, shuningdek Yevropa Ittifoqining ma’lumotlar xavfsizligi buzilishi to‘g‘risida xabardor qilishga oid qoidalari o‘rganildi.

Amaliy holatlarni huquqiy tahlil qilish usuli yordamida kiberhodisalar bilan bog‘liq huquqiy xavflar va Niderlandiyaning SyRI sud qarori o‘rganildi.

Shuningdek, tizimli va mantiqiy tahlil metodlari yordamida elektron davlat xizmatlaridan foydalanish, axborot xavfsizligi va shikoyat qilish huquqi yagona huquqiy himoya mexanizmining o‘zaro bog‘langan elementlari sifatida baholandi.

Mazkur metodologiya qonunchilikda nazarda tutilgan huquqiy kafolatlar haqida xulosa chiqarishga imkon beradi. Biroq u har bir davlat organining amaliy faoliyati yoki barcha elektron xizmatlarning real xavfsizlik darajasini to‘liq baholash imkonini bermaydi. Bu tadqiqotning muhim metodologik chegarasi hisoblanadi.

TADQIQOT NATIJALARI

Elektron hukumat sharoitida raqamli huquqlarning huquqiy mohiyati

Raqamli huquqlar tushunchasi zamonaviy huquqshunoslikda tobora keng qo‘llanilmoqda. Biroq ushbu tushunchani faqat internetdan foydalanish yoki elektron xizmatlarni olish imkoniyati bilan cheklash to‘g‘ri emas. Raqamli huquqlar an’anaviy konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarning raqamli muhitda amalga oshirilishi, shuningdek zamonaviy texnologiyalarning xususiyatlaridan kelib chiqadigan huquqiy kafolatlar bilan bog‘liqdir. Masalan, axborot olish huquqi elektron davlat xizmatlarining ochiqligi bilan, shaxsiy hayot daxlsizligi shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish bilan, davlat organlariga murojaat qilish huquqi esa elektron ariza va shikoyat yuborish imkoniyati bilan bevosita bog‘lanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 31-moddasida har kimning shaxsiy hayoti daxlsizligi, shaxsga doir ma’lumotlari himoyasi, noto‘g‘ri ma’lumotlarni tuzatish hamda qonunga xilof yoki huquqiy asossiz to‘plangan ma’lumotlarni yo‘q qilishni talab etish huquqlari mustahkamlangan. Ushbu konstitutsiyaviy kafolatlar elektron davlat

xizmatlarini tashkil etishda ham amal qiladi[2].

«Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonunning 3-moddasida elektron hukumat davlat xizmatlarini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali ko‘rsatish hamda idoralararo elektron hamkorlikni ta’minlashga qaratilgan tashkiliy-huquqiy chora-tadbirlar va texnik vositalar tizimi sifatida ta’riflanadi.

Qonunning 5-moddasida elektron hukumatning asosiy prinsiplari belgilangan. Ular orasida davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligi, elektron davlat xizmatlaridan teng foydalanish, «bir darcha» prinsipi, xizmat ko‘rsatish tartibini muntazam takomillashtirish, axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlikni ta’minlash muhim o‘rin tutadi[3].

Mazkur qonunning 23-moddasi esa ariza beruvchining bevosita huquqlarini mustahkamlaydi. Jumladan, fuqaro elektron davlat xizmatini o‘z vaqtida olish, xizmat ko‘rsatish tartibi haqida to‘liq va ishonchli axborotga ega bo‘lish, murojaatining ko‘rib chiqilish jarayonini kuzatish hamda davlat organlarining qarorlari yoki harakatsizligi ustidan shikoyat qilish huquqiga ega[4].

Bundan tashqari, qonunning 21 va 22-moddalarida elektron hujjat shaklida yuborilgan davlat xizmati so‘rovi hamda elektron hujjat shaklida berilgan javob tegishli qog‘oz shaklidagi hujjatlarga tenglashtirilishi belgilangan. Bunda elektron hujjatning belgilangan talablarga muvofiq rasmiylashtirilganligi muhim hisoblanadi. Ushbu normalar elektron shakldagi murojaat va javoblarning yuridik ahamiyatini ta’minlaydi[5].

Raqamli tenglik va davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyati

«Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonunning 7-moddasiga ko‘ra, elektron davlat xizmatlarini ko‘rsatuvchi davlat organlari barcha ariza beruvchilarning ushbu xizmatlardan teng ravishda foydalanishi uchun shart-sharoitlar yaratishi shart. Biroq davlat xizmatining elektron shaklda tashkil etilishi barcha fuqarolar undan amalda bir xil foydalana olishini

[2] O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel. https://lex.uz/docs/-6445145
[3] O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860
[4] O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860
[5] O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860

anglatmaydi. Masalan, internet qamrovi yetarli bo‘lmagan hududda yashovchi fuqaro, raqamli texnologiyalardan foydalanishda qiynaladigan keksa shaxs yoki nogironligi bo‘lgan fuqaro elektron xizmatlardan foydalanishda qo‘shimcha to‘siqlarga duch kelishi mumkin. Bu holatlar raqamli tengsizlik muammosi bilan bog‘liq[6].

Qonunning 16-moddasida davlat organlariga elektron davlat xizmatlarini ko‘rsatish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, shu jumladan imkoniyati cheklangan shaxslar uchun tegishli imkoniyatlarni ta’minlash majburiyati yuklatilgan. Shuningdek, davlat organlari xizmat ko‘rsatish uchun zarur bo‘lgan axborot tizimlari va resurslarining uzluksiz ishlashini ta’minlashi kerak[7].

Shu jihatdan, elektron hukumat xizmatlarining samaradorligini baholashda ularning soni yoki ko‘rsatilish tezligidan tashqari, xizmatlardan foydalanish qulayligi, tushunarliligi va turli ijtimoiy guruhlar uchun moslashtirilganligi ham inobatga olinishi zarur.

Shaxsga doir ma’lumotlar xavfsizligi va davlat organlarining majburiyatlari

«Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonunning 12-moddasida elektron davlat xizmatlarini ko‘rsatuvchi davlat organlari foydalaniladigan axborot tizimlari va resurslarining axborot xavfsizligi hamda kiberxavfsizligini ta’minlashi shartligi belgilangan. Davlat organlari shaxsga doir ma’lumotlarni ulardan ruxsatsiz foydalanishdan himoya qilish uchun zarur tashkiliy va texnik choralarni ko‘rishi lozim[8].

Mazkur munosabatlar 2019-yil 2-iyuldagi «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonun bilan ham tartibga solinadi. Uning 27-moddasiga ko‘ra, shaxsga doir ma’lumotlar bazasining mulkdori va operatori ma’lumotlarning yaxlitligi, maxfiyligi hamda qonunga xilof ishlov berishdan himoyalanishini ta’minlashi shart.

Qonunning 30-moddasi shaxsga doir ma’lumotlar subyektiga o‘z ma’lumotlarining mavjudligini bilish, ularga ishlov berish to‘g‘risida axborot olish, qonunda belgilangan hollardan tashqari roziligini qaytarib olish hamda huquqlarini himoya qilish uchun vakolatli

[6] O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860
[7] O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860
[8] O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860

davlat organiga yoki sudga murojaat qilish huquqlarini beradi.

Alohida e’tiborga molik jihatlardan biri ushbu qonunning 24-moddasida avtomatlashtirilgan qarorlarga oid kafolatlar belgilanganligidir. Unga muvofiq, fuqaro o‘z huquqlari va qonuniy manfaatlariga daxldor bo‘lgan, yuridik oqibatlar keltirib chiqaradigan faqat avtomatlashtirilgan ishlov berish asosidagi qarorga duchor etilmaslik huquqiga ega. Qonunda bunday qarorlarga ruxsat etiladigan ayrim istisnolar ham nazarda tutilgan.

Ma’lumotlar bazasining mulkdori yoki operatori fuqaro uchun avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish tartibini va uning ehtimoliy yuridik oqibatlarini tushuntirishi, qarorga e’tiroz bildirish imkoniyatini berishi shart. Muhimi, qonunda bunday e’tirozni ko‘rib chiqish natijasi haqida o‘n kun ichida yozma ravishda xabardor qilish majburiyati ham mavjud[9].

Shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilik keyingi yillarda ham takomillashtirilmoqda. Jumladan, 2026-yil 26-martdagi O‘RQ-1125-son Qonun bilan shaxsga doir ma’lumotlarni saqlash va ularga ishlov berishning alohida shartlari yangilandi. Mazkur o‘zgartirishlarga ko‘ra, biometrik va genetik ma’lumotlar, shuningdek O‘zbekiston hududida faoliyat yuritayotgan telekommunikatsiya operatorlari xizmatlaridan foydalanuvchi jismoniy shaxslarning ma’lumotlari mamlakat hududida saqlanishi shart. Boshqa toifadagi ma’lumotlarni xorijiy davlatlarda saqlash va ularga ishlov berish esa qonunda belgilangan shartlar asosida amalga oshirilishi mumkin[10].

Shu bilan birga, ma’lumotlarning mamlakat hududida saqlanishi ularning mutlaq xavfsizligini anglatmaydi. Ma’lumotlarning ishonchli himoyasi ularga kirish huquqlarini to‘g‘ri belgilash, ruxsatsiz foydalanishning oldini olish, texnik monitoring va kiberhodisalarga o‘z vaqtida javob berish kabi choralar bilan ham bog‘liq.

Elektron tizimlardagi xatolar va huquqlarni tiklash kafolatlari

Davlat axborot tizimida fuqaroning shaxsiga, mulkiga yoki huquqiy maqomiga oid ma’lumot noto‘g‘ri aks ettirilsa, xizmat olishda to‘siq yuzaga kelishi mumkin. Bunday vaziyatda texnik xato bilan bir qatorda uning huquqiy oqibatlarini ham bartaraf etish zarur.

[9] O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4396419
[10] O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 26-martdagi O‘RQ-1125-son Qonuni. https://lex.uz/docs/-8099215

«Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonunning 11-moddasida ma’lumotlarni o‘zgartirish va to‘ldirishning aniq muddatlari belgilangan. Unga ko‘ra, shaxsga doir ma’lumotlar subyekt murojaati asosida uch kundan kechiktirmay o‘zgartirilishi yoki to‘ldirilishi kerak. Agar ma’lumotlarning haqiqatga to‘g‘ri kelmasligi aniqlansa, ular darhol o‘zgartirilishi yoki to‘ldirilishi lozim[11].

Elektron davlat xizmatlari bo‘yicha shikoyat qilish kafolatlari «Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida»gi Qonun bilan ham bog‘liq. Ushbu qonunning 62-moddasida ma’muriy shikoyat predmeti, 63-moddasida shikoyat qilish tartibi, 64-moddasida esa shikoyat berish muddati belgilangan. Xususan, agar qonunda boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, ma’muriy shikoyat tegishli ma’muriy hujjat yoki protsessual hujjat haqida xabardor qilingan yoxud manfaatdor shaxsga ma’muriy harakat ma’lum bo‘lgan paytdan boshlab o‘ttiz kundan kechiktirmay berilishi mumkin[12].

Elektron davlat xizmatlari bo‘yicha kelib chiqadigan nizolarni hal etishda «Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida»gi Qonunning qo‘llanish doirasini hisobga olish zarur. Mazkur qonunning 2-moddasiga muvofiq, ayrim ma’muriy tartib-taomillar maxsus qonunchilik hujjatlari bilan tartibga solinishi mumkin. Bunda maxsus qoidalar jismoniy va yuridik shaxslarning huquqiy holatini yomonlashtirmasligi kerak. Shuningdek, qonunning 3-moddasida uning qaysi munosabatlarga tatbiq etilishi va qaysi sohalarga nisbatan qo‘llanilmasligi belgilangan[13].

Elektron davlat xizmatlarida fuqarolarning huquqlari buzilishi ma’lumotlar bazasidagi xatolar yoki arizalarni avtomatlashtirilgan tartibda ko‘rib chiqish bilan ham bog‘liq bo‘lishi mumkin. Masalan, fuqaro ko‘chmas mulkka oid davlat xizmatidan foydalanish uchun murojaat qilganida, elektron tizimda unga tegishli mulk haqidagi ma’lumot topilmasligi sababli xizmat ko‘rsatish rad etilishi mumkin. Biroq ma’lumotlar bazasida tegishli yozuv mavjud emasligining o‘zi fuqaroning mulk huquqi yo‘qligini tasdiqlamaydi. Shu sababli

[11] O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4396419
[12] O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son «Ma’muriy tartibtaomillar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-3492199
[13] O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son «Ma’muriy tartibtaomillar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-3492199

vakolatli davlat organi rad etish qarorining qonuniy asoslarini tekshirishi lozim.

«Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida»gi Qonunning 54-moddasiga ko‘ra, ma’muriy hujjatda qabul qilingan qarorning haqiqiy va yuridik asoslari ko‘rsatilishi shart. Demak, davlat organi qarorni avtomatlashtirilgan axborot tizimi orqali qabul qilgan taqdirda ham, uning qonuniyligi ta’minlanishi kerak. Fuqaro esa qarordan norozi bo‘lsa, qonunning 62–64-moddalarida belgilangan tartibda ma’muriy shikoyat berish huquqidan foydalanishi mumkin[14].

MUHOKAMA

Huquqiy kafolatlar va kiberxavfsizlikning amaliy muammolari

Kiberxavfsizlikning huquqiy ahamiyati 2026-yil yanvarida qayd etilgan axborot xavfsizligi hodisalari misolida ham namoyon bo‘ladi. 2026-yil 12-fevralda e’lon qilingan rasmiy axborotda ayrim davlat axborot tizimlariga nisbatan kiberhujumlar va ularning oqibatlarini bartaraf etish choralari haqida ma’lumot berilgan. Hodisaning o‘zi muayyan organning qonun talablarini buzganligini isbotlamaydi: bunday xulosa uchun sabablar, ko‘rilgan himoya choralari va mas’ul subyektlarning harakatlari tekshirilishi kerak[15].

Rasmiy axborotga ko‘ra, hodisadan keyin texnik himoyani kuchaytirish, OneID foydalanuvchilari parollarini yangilash va shaxsga doir ma’lumotlarni boshqa tizimlarga taqdim etishni rozilik asosida boshqarish choralari ko‘rilgan.

Kiberhodisa oqibatlarini bartaraf etish texnik himoyani tiklash bilan cheklanmasligi kerak. Shaxsga doir ma’lumotlarning oshkor bo‘lishi firibgarlik yoki shaxsiy hayot daxlsizligiga tajovuz xavfini oshirishi mumkin. Shu sababli ma’lumotlari xavf ostida qolgan shaxslarni xabardor qilish va ularga himoya choralarini tushuntirish muhimdir.

Bu borada Yevropa Ittifoqining 2016/679-sonli Umumiy ma’lumotlarni himoya qilish reglamenti — GDPRning 33 va 34-moddalari e’tiborga loyiq. Reglamentning 33-moddasida shaxsga doir ma’lumotlar xavfsizligi buzilganligi haqida tegishli shartlar asosida nazorat

[14] O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son «Ma’muriy tartibtaomillar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-3492199
[15] O‘zbekiston Milliy axborot agentligi. «Vazirlik bayonoti: 15 million fuqaro ma’lumotlari sotilgani haqidagi xabarlar asossiz». 2026-yil 12-fevral. https://uza.uz/uz/posts/vazirlikbayonoti-15-million-fuqaro-malumotlari-sotilgani-haqidagi-xabarlar-asossiz_818639

organini xabardor qilish tartibi belgilangan. Uning 34-moddasida esa xavfsizlik buzilishi jismoniy shaxslarning huquq va erkinliklari uchun yuqori xavf tug‘diradigan hollarda ma’lumotlar subyektlarini kechiktirmasdan xabardor qilish majburiyati nazarda tutilgan[16].

GDPR qoidalari O‘zbekiston elektron davlat xizmatlariga avtomatik ravishda tatbiq etilmaydi. Biroq xavf darajasiga asoslangan xabardor qilish mexanizmi milliy qonunchilikni takomillashtirish uchun qiyosiy namuna bo‘la oladi.

Estoniya tajribasi: ma’lumotlar ustidan fuqarolik nazorati

Elektron hukumat tizimi rivojlangan davlatlardan biri sifatida Estoniya tajribasi alohida e’tiborga loyiq. Estoniyada joriy etilgan Data Tracker mexanizmi fuqarolarga davlat axborot tizimlarida ularning shaxsga doir ma’lumotlari bilan bog‘liq ayrim murojaat va amallarni kuzatish imkoniyatini beradi. Fuqaro davlat portali orqali ma’lumotlariga qaysi tashkilot tomonidan va qanday maqsadda murojaat qilinganligi haqidagi qaydlarni ko‘rishi mumkin. Mazkur mexanizm tegishli axborot tizimlarining unga integratsiyalashganligiga bog‘liq[17].

O‘zbekiston qonunchiligida ham shaxsga doir ma’lumotlar subyektining ularga ishlov berish haqidagi axborotni olish huquqi mavjud. Bu «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonunning 22 va 30-moddalarida mustahkamlangan[18].

O‘zbekistonda ham fuqarolarning shaxsga doir ma’lumotlari ustidan nazoratini ta’minlashga qaratilgan mexanizmlar mavjud. Jumladan, my.gov.uz portalining «Mening arizalarim» bo‘limida fuqarolar ilgari yuborgan murojaatlari va ularning natijalarini kuzatishi mumkin. OneID tizimida esa ayrim tashkilotlarga shaxsga doir ma’lumotlarni taqdim etishga ruxsat berish yoki buni cheklash imkoniyati yaratilgan. Biroq fuqaroning davlat xizmatlariga yuborgan arizalari tarixini ko‘rishi bilan davlat organlari uning shaxsga doir ma’lumotlaridan qachon va qanday maqsadda foydalanganini kuzatishi bir xil tushuncha emas.

[16] European Parliament and Council. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng
[17] Estonian Information System Authority. Data Tracker. https://www.ria.ee/en/stateinformation-system/people-centred-data-exchange/data-tracker
[18] O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4396419

Shu jihatdan, Estoniyaning Data Tracker tizimi O‘zbekiston uchun foydali qiyosiy tajriba hisoblanadi. Mazkur tajribadan kelib chiqib, mamlakatimizda mavjud elektron nazorat mexanizmlarining qamrovini o‘rganish, ularni o‘zaro integratsiyalash hamda fuqarolarga shaxsga doir ma’lumotlaridan qaysi tashkilot, qachon va qanday huquqiy asosda foydalanganligi haqidagi axborotni qulay shaklda taqdim etish imkoniyatlarini yanada rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunda barcha ma’lumotlarga kirish holatlarini istisnosiz oshkor qilish shart emas. Davlat sirlari, qonuniy cheklovlar va boshqa shaxslarning huquqlari ham hisobga olinishi kerak.

Niderlandiyaning SyRI ishi va avtomatlashtirilgan davlat boshqaruvi

SyRI — davlatning turli axborot manbalaridagi ma’lumotlarni tahlil qilib, ijtimoiy ta’minot va ayrim boshqa sohalarda firibgarlik xavfini aniqlashga qaratilgan avtomatlashtirilgan tizimdir.

2020-yil 5-fevralda Gaaga okrug sudi ushbu tizimga oid qonunchilikni ko‘rib chiqib, uning qo‘llanishi shaxsiy hayot daxlsizligiga aralashuvning yetarli darajada mutanosib va shaffof bo‘lishi talablariga javob bermasligini aniqlagan. Sud qarori Yevropa inson huquqlari konvensiyasining 8-moddasidagi shaxsiy hayotga hurmat huquqi bilan bog‘liq bo‘lgan[19].

SyRI ishi O‘zbekistondagi muayyan elektron davlat xizmatining noqonuniy ekanligini isbotlamaydi. Uning qiyosiy-huquqiy ahamiyati boshqa jihatda: avtomatlashtirilgan tizimning samaradorligi bilan fuqaroning qaror sabablarini tushunish, e’tiroz bildirish va shaxsiy hayot daxlsizligini himoya qilish huquqi o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash zarurligini ko‘rsatadi.

Huquqiy tartibga solishni takomillashtirish bo‘yicha takliflar

Birinchi yo‘nalish — shaxsga doir ma’lumotlardan foydalanishning shaffofligini oshirish. Buning uchun davlat axborot tizimlarida fuqaro ma’lumotlariga qaysi organlar tomonidan murojaat qilinganligi haqidagi qaydlarni, qonuniy cheklovlarni hisobga olgan holda, foydalanuvchiga qulay shaklda taqdim etish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadga

[19] District Court of The Hague. SyRI Judgment, 5 February 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:1878. https://uitspraken.rechtspraak.nl/details? id=ECLI%3ANL%3ARBDHA%3A2020%3A1878

muvofiq. Bunda murojaat qilgan tashkilot, vaqt va huquqiy asos haqidagi qaydlar foydalanuvchiga tushunarli shaklda ko‘rsatilishi mumkin.

Ikkinchi yo‘nalish — kiberhodisalar natijasida shaxsga doir ma’lumotlar oshkor bo‘lganida fuqarolarni xabardor qilish tartibini takomillashtirish. «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonunning 23-moddasida ma’lumotlarni uchinchi shaxsga berish haqida xabardor qilish qoidalari mavjud. Biroq ushbu qoidalar kiberhujum natijasida ma’lumotlar sizib chiqadigan barcha holatlarni bir xil tartibda qamrab olmaydi. Shu sababli yuqori xavf tug‘diruvchi kiberhodisalarda fuqarolarni xabardor qilish shartlari, muddatlari va mas’ul subyektlarini qonunchilikda yanada aniq belgilash masalasini ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq[20].

Uchinchi yo‘nalish — elektron xizmat reglamentlarida xato aniqlanganda murojaatni ko‘rib chiqish, ma’lumotlar bazasidagi axborotni tekshirtirish va zarur hollarda rad etish qarorini qayta ko‘rib chiqish tartibini aniqlashtirish. Bunda mavjud qonuniy kafolatlarning amalda bajarilishi asosiy mezon bo‘lishi kerak.

XULOSA

Tadqiqot elektron hukumat samaradorligini uchta o‘zaro bog‘liq mezon — xizmatlardan teng foydalanish, shaxsga doir ma’lumotlar xavfsizligi va buzilgan huquqlarni tiklash imkoniyatlari asosida baholash zarurligini ko‘rsatdi. Milliy qonunchilikda ushbu yo‘nalishlarga oid kafolatlar mavjud, ularning amalda ishlashini ta’minlash esa alohida ahamiyatga ega.

Umuman olganda, elektron hukumatning asosiy maqsadi davlat xizmatlarini raqamlashtirishning o‘zi emas, balki fuqarolarning mavjud huquqlarini raqamli muhitda yanada samarali, xavfsiz va teng amalga oshirish imkoniyatini yaratishdan iborat bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Elektron hukumat loyihalarini boshqarish markazi. «Elektron hukumat reytingi», BMTning 2024-yilgi EGDI ko‘rsatkichlari. https://dgov.uz/uz/ratings/detail/1/

[20] O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4396419

2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel. https://lex.uz/docs/-6445145

3. O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrdagi O‘RQ-395-son «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-2833860

4. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4396419

5. O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 26-martdagi O‘RQ-1125-son Qonuni. https://lex.uz/docs/-8099215

6. O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son «Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-3492199

7. O‘zbekiston Milliy axborot agentligi. «Vazirlik bayonoti: 15 million fuqaro ma’lumotlari sotilgani haqidagi xabarlar asossiz». 2026-yil 12-fevral. https://uza.uz/uz/posts/vazirlik-bayonoti-15-million-fuqaro-malumotlari-sotilgani-haqidagi-xabarlar-asossiz_818639

8. European Parliament and Council. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng

9. Estonian Information System Authority. Data Tracker. https://www.ria.ee/en/state-information-system/people-centred-data-exchange/data-tracker

10. District Court of The Hague. SyRI Judgment, 5 February 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:1878. https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI%3ANL%3ARBDHA%3A2020%3A1878